

PG
201
N24

3403

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Nash Jezik

P464

The University
of Michigan
Periodical
Reading Room

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књига XIX, св. 4—5

БЕОГРАД, 1973.

САДРЖАЈ

	Стр.
1) М. Стевановић, Немарност према језику у дневној штампи	189—203
2) Драгана Мршевић, Предлози <i>над, под, пред,</i> и <i>изнад, испод</i> и <i>испред</i> с одговарајућим падежним облицима у функцији одређивања просторних односа	204—227
3) Милица Радовић-Тешић, Предлог <i>код</i> уз генитив глаголских и других апстрактних именица у функцији одређивања времена и његове сематичко-синтаксичке опозиције	228—255
4) Инж. Миро Л. Арсенијевић, Из текстилне терминологије	256—264
5) Радосав Бошковић, Старословенска <i>adiectiva possessiva</i> на <i>bib</i>	265—272
6) Берислав М. Николић, Основни принципи творбе речи у савременом српскохрватском књижевном језику (свршетак)	273—286
7) Језичке поуке	287—291
8) Регистар	293—314

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ

Секретари Уређивачког одбора др Даринка Гортан-Премк
и др Љубомир Поповић

БЕОГРАД
1973.

Штампа: Издавачка установа „Научно дело“ — Београд,
Вука Караџића 5

ИЗ ТЕКСТИЛНЕ ТЕРМИНОЛОГИЈЕ

У дневној штампи, стручној литератури, уџбеницима, приручницима стандардима, разним правилницима и прописима често се сусрећу погрешно означени појмови и одвећ се често употребљавају страни изрази, а домаћи називи се потискују и полако прелазе у заборав, или се чак оглашавају погрешним. И ако се ту и тамо појави напис којим се окреће пажња на погрешне називе и стране изразе, преко њега се олако прелази, као да нема оправданих замерки.

Као писац више средњошколских и универзитетских уџбеника ја сам увек водио рачуна о правилном изражавању и употреби стручних термина. То сам спроводио и при бројним рецензијама. И увек сам настојао да се не само у школи већ и у струци уопште одржава чистота језика и што боље означавање техничких појмова. С таквим настојањем и овај пут узимам да о терминологији у текстилу изнесем своје мишљење и укажем шта ту није правилно, а шта је исправно, и технички и у духу нашег језика.

Ја се, као и раније, и у овом чланку придржавам следећих начела:

1. Све стране називе и изразе треба заменити домаћим, ако их има, а уколико их нема, неопходно је ипак стране изразе прилагодити нашем језику.
2. Све провинцијализме који нису познати и у другим нашим крајевима ваља заменити општим, правилним и познатим речима и изразима.

3. Ако за једну исту ствар има више назива, између њих треба изабрати онај који најбоље одговара нашем језику и техничком значењу одређеног појма и

4. Одбацити све називе и изразе који нису у духу нашега језика, па и ако се често и дуго употребљавају, и наћи одговарајуће народне називе.

Наш народни језик је веома богат, па би зато било врло корисно обилазити села, где можемо доћи до добрих назива и за означавање нових појмова. Ја сам 1949. год., пишући књижицу „Ткање” за Стручну библиотеку Савеза синдиката, управо тако поступио и мислим да сам добро урадио.

Да бих за сваки део разбоја тачно утврдио народни назив, отишао сам у једно село испод Рудника, на Ибарском путу, и замолио једну врло интелигентну ткаљу да седнемо за разбој и да ми ту покаже називе за сваки део разбоја, које сам унео на цртеж ручног разбоја. Од ње сам већи део народних назива појединих делова први пут сазнао тада. Ова књижица је изашла из штампе 1950. год.

Држећи се истакнутих начела, у овоме чланку желим начети проблем терминологијом текстила. Радовао бих се ако би он био довољно јак подстицај за стручњаке и ове и других прана наше индустрије и привреде, како бисмо заједнички многе ствари исправили, и тиме допринели чистоти и богаћењу језика.

При овоме раду поставило се питање у коме часопису треба објавити овај, као и све друге чланке из појединих области. Прва мисао је била да се сваки чланак објави у часопису дотичне струке. Међутим, при томе се није могло остати, јер је то мали оквир, који се односи само на ту прану, а треба га проучити и решавати на широкој основи. И сматрам да би било најбоље решење да часопис „Наш језик” прими на себе окупљање најбољих стручњака и познавалаца језика посебних струка, који би имали смисла за овај рад, воље и смелости да се прихвате овога посла.

У терминологији текстила, нарочито у Стандардима, Текстилном приручнику у издању Друштва инжењера и техничара

текстилаца Марибор, која је иначе врло стручно дело, Текстилном часопису и др. има много неправилних израза, и потребно именованих, па бих у овом чланку указао на неке такве случајеве и изнео своје мишљење.

1. Појам *вијугавост вунених влакана*, који је усвојен у нашим стандардима, није узет из народа, где је у општој употреби чешће *коврцавост*, а ређе *таласавост*.

2. *Чврстоћа влакана*, *тканина* итд. углавном је усвојена за све материјале. Међутим, термин *чврстоћа* је физички појам (чврст, течан, гасовит) и као такав не одговара, већ испитивањем треба утврдити силу која је потребна да влакно, тканину, траку и сл. прекине, а изражава се у p/mm^2 , па зато сматрамо да је правилан израз *јачина*.

Термин *прекидна сила*, који се понекад употребљава, не одговара, јер се при испитивању физичко-механичких особина не иде увек до прекида.

3. У Југ. стандардима вуна одраслих оваца назива се *маторина* а вуна првог стрица, тј. јагњећа вуна — *јарина*. *Маторина* је неодређен и ружан назив, а правилан је вуна. Уколико се жели нагласити да ли је од оваца или овнова, може се рећи *овчија* или *овнујска вуна*, али је то непотребно. *Јарина* је народни назив и исправан је.

4. Често се налази на појам: *јутано предиво* или *јутана* *тканина*. Боље је, међутим, *јутена* или *јутина* *прећа*, или *предиво*, јер се и стабљике и влакна од ње добивена зову *јута*.

5. Исто то важи и за *конопљано предиво*. Правилно је рећи *конопљено* или *конопљино предиво*, јер се не каже *лањано* ни *овилено* ни *вунано предиво* итд.

6. За влакно добивено из конопљине стабљике налази се на називе: најчешће *кудеља*, *конопља*, ређе *тежина* или *пртенина*. Термин *кудеља* ни у коме случају не одговара, јер се под *кудељом* подразумева *смогуљак* *пребенаних* *влакана* *вуне*, *конопље*, *јуте*, *памука* или *ма* *које* *врсте* *влакана*, *који* *се* *приврчти* *на* *ручну* *преслицу* *из* *које* *се* *помоћу* *три* *прста* *леве* *руке* *извлачи*

жица и вретеном у десној руци утреда. Постоји и изрека за лењу прељу: „сетила се преља кудеље уочи свете недеље”. *Тежина* се такође не може примити, а *пргенина* је врло редак провинцијализам, који се губи и врло ретко употребава. Према томе, једини назив остаје *конопља*, *конопљено влакно* или *конопљино влакно*.

7. Приликом трљења конопљине стабљике настају два производа: *трљено повесмо конопље* и *врло груба кучина*. Трљено повесмо садржи доста поздера. Да се поздер и кратка влакна уклоне, мора се свако повесмо требенати на вертикалној требенаљи. При томе се из повесма издвоје кратка влакна и поздер. Од повесма се добијају финија предива, а кучина се даље прерађује у труба предива на нарочитим машинама. Према томе, при преради повесма конопље не добијају се чешљана него *гребенана повесма* и *кратка, замршена кучина*. Из тога је јасно да се не може говорити о *чешљаном*, већ о *гребенаном влакну*.

8. За предузећа за прераду конопљине стабљике није правиан назив *кудељаре*, него *конопљаре*, као и: ланаре, вунаре, свиларе итд.

9. Повесмо је *руковат* изгребених конопљиних влакана, а не *ручица*, како се каже у неким стручним књигама и стандардима.

10. *Вијана конопља* и *вијани лан* неправилни су термини за трљену конопљу и трљени лан, и зато је правилно *трљена конопља* и *трљени лан*. Трљење може бити: ручно, на механичким трлицама и на турбинама за трљење. Позната је изрека и песма: „Трла баба лан да јој прође дан”.

11. *Чешљана кудељна брадица* неправилан је назив, а правилно је *гребенано конопљено повесмо*.

12. *Ручно чешљање* није добро, него треба рећи *ручно гребенање*, јер се гребена на ручним гребенима.

13. Појмови *кардирање* и *карде* су страни изрази, а ми имамо своје: *гребенање* и *гребенаљке*.

14. У стандардима је усвојен једном назив: *прећа*, па многи рецензенти не признају термин *предиво*. Сматрам да је и једно

и друго исте важности, али мислим да је назив *предиво* прикладнији.

15. У неким уџбеницима, Текстилном приручнику и Стандардима постоји појам: *калемови са образима*. Такав назив за калемове за конач или предива није згодан. Бољи је — *калемови са ивицама*. Ивице служе за то да се паралелно намотан конач или предиво приликом манипулисања и одмотавања не осипа. Конач и предиво могу бити и намотани на *цевке* (копцове), које немају ивице, а предиво је намотано са *врховима* у облику *купе* или *унакрсним намотавањем*.

16. У Стандардима појам *тежина* замењен је *масом*. Појам *тежина* остаје и даље за обичну тежину, а *маса* треба да представља силу, која се изражава као динамички појам — силе и обележавања се са p/cm^2 . У стандардима се то често меша, па би мешање требало избећи.

17. *Целвалкно* је у Стандардима и у Текстилном приручнику усвојен појам без обзира на то кога је типа, али при томе треба увек додати и тип, да се зна којим се природним влакнима меша или које треба да замени.

18. Термин *конач* је у текстилној терминологији и Стандардима узет не само за конач већ и за *вишежично предиво*, које је полупроизвод за даљу прераду, било за ткање или плетење. *Предиво* као полупроизвод намењен за даљу прераду у тканине и плетенине може бити једножично или двојично или вишежично. *Вишежична предива* се добијају *блажим препредањем* двојичног или вишежичног предива и немају особине конача. *Конац* је јаче препреден од више жица памука, лана, конопље, свиле, вештачких влакана, намењен за непосредну употребу у облику калема, цевки, картона, малих канурица итд. Он је увек бељен или обојен, јак, тврдо упреден, апретован и утлачан. Према томе индустријски полупроизводи су *једножично и вишежично предиво*, а *конач* је крајњи производ припремљен за непосредну употребу.

19. Термин *кончање* може се употребити само као поступак за израду конача, а ни у коме случају за *препредање вишежичних предива*.

20. Да ли ће једно предиво имати мању или већу тврдоћу, зависи од степена упредености; према томе појам *тврдоћа* треба заменити са *упредност*. Индустријска једножична или вишежична предива су мањим препредањем упредена него конач, па је правилан само појам *упреденост*.

21. *Конопљена ужарија* добија се препредањем више струкова једножичног или вишежичног предива.

22. Погрешно је за *клупко* од конопље рећи *колотови*, као што је у Стандардима случај.

23. Уместо *густоћа* прикладнији је назив *густина*.

24. Уместо *физикална испитивања* правилније је *физичка испитивања*.

25. Термин *нит*, и у множини *нити*, који се често употребљава уместо: *жица*, није згодан, јер се лако замењује са називом *нити* помоћу којих се у разбоју прави зев кроз који се помоћу чунка пребације потка. Појмови *нит* и *нити* су и у самим Стандардима и Текстилном приручнику на појединим местима замењени изразом *жица*, па због тога треба уместо *нит* и *нити* свуда у текстилној терминологији употребљавати само *жица*.

26. *Ишчешак* је термин који се у Текстилном приручнику употребљава уместо одавно познатог *чим* или *штим* (у нар. песмама помиње се „товар чима ибришима”). То су праменови кратких влакана при гребању, који остају између гребена и после одвајања дугих влакана — власа, скидају се са гребена и могу се прести у врло груба предива, или служе за пуњење намештаја (нпр. душека). Према томе, ни сам појам није тачан, јер овде нема чешања нити *ишчешака*.

27. Новији појам: *раздељивачи пантљике* треба да замени познати и већ дуго употребљавани: *делитељ траке*, који је познатији и правилнији, па нема никаквих оправдања да се тај нови појам уводи.

28. Појмови *тргач* и *тргати* често се појављују и код нас. *Тргач* треба да значи машину за *рашчупавање крпа, предива, фурде* итд. да би се добила рашчупана влакна, која се могу прести у груба предива, било сама или уз додатак свежих вла-

кана. *Тргати* значи *кидати*, а у овом случају циљ је рашчупавање, а никако кидане, па су *машина за рашчупавање* и *рашчупавање* једино правилни називи.

29. *Кудравка* је измишљен нови појам за целулозну вуну која је специјалним поступком добила коврцавост сличну вуну. Пошто се овај назив први пут појавио у Стандардима, и видећемо да ли ће бити прихваћен, мени изгледа да није потпуно одређен ни згодан.

30. *Филц* је страна реч, а наш назив је *клобучина* или *клобучина*, те реч *филц* не треба употребљавати.

31. У Текстилном приручнику уведен је нови појам *ваљање*, али је код нас одавно у употреби *ваљање*, па сматрам да је то погрешно, кад већ имамо свој правилан и одавно познат израз и у целој нашој индустрији и стручној литератури примењен.

32. Стране појмове као на пример: *карбонизирање*, *апретирање*, *декатирање*, *ратинирање*, *хлорирање* итд. треба, ако не можемо наћи неки добар одговарајући појам, бар прилагодити нашем језику: *карбонизовање*, *апретовање*, *декатовање*, *ратиновање*, *хлоровање* или *хлорисање* итд.

33. *Чешање* је усвојен појам у Текстилном приручнику за чупавање површине тканине да се створи чупа или *афка*, која покрива основно ткање и поједине жице. При томе рашчупавању се на нарочитој машини крајеви појединих влакана извуку на површину и образују чупу, која се може усмерити на разне начине. Ни у ком случају се ова дорада тканине не може назвати *чешање*, већ једино: *рашчупавање површине тканине ради стварања чупе или афке*.

34. *Заглађивање* је усвојен појам у Приручнику за усмеравање чупе, јер у овом случају није тежња да се површина тканине заглади, већ да се сви крајеви рашчупаних влакана усмере у једном правцу, као на пример на лоден тканинама за израду кишних кабаница, да би се кишне капи сливале у правцу чупе и тако онемогућавале квашење саме тканине. Правилан је назив *усмеравање чупе*.

35. *Лист, листовке и чешаљ* су називи за једини, одавно познати и правилни појам *брдо*, које се у разбоју налази у брдилу, па се заједно покрећу напред и назад, да се пробачена пљотка прибије уз исткани део.

У шкљивој народној песми муж каже жени, која га прди:

Немој жено мене бити,
Помоћ' ћу ти уводити,
И у брдо и у нити

На квалитет уџбеника могу негативно утицати и рецензенти који нису довољно упућени у одговарајућу терминологију, па уколико писац прими погрешни термин, пренеће га на генерације ученика. У школи примљен термин ученик тако усвоји, задржава га као правилан и преноси на млађе генерације.

Навешћу једну такву рецензију не упуштајући се у ситније детаље.

Један рукопис написан по позиву Завода за издавање уџбеника СРС дат је на рецензију тројици рецензената и они су после прегледа дали повољно мишљење и предлог да се штампа. После 3—4 године уџбеник је распродан и писац је позват да га припреми за ново издање. С обзиром на нови програм, стари део рукописа је остао потпуно непромењен, али је допуњен специјалним новим партијама. За преглед су одређени исти рецензенти. Други и трећи дали су повољно мишљење са извесним малим допунама само за нове партије, а ниједном за старе партије. Први рецензент, који је при првој рецензији дао повољно мишљење, у садашњој другој рецензији тражи за старе партије, за које је раније дао повољно мишљење, следеће измене појединих појмова: уместо *рашчупавање* — *растресање*, уместо *коноља* — *кудеља*, уместо *предиво* — *прећа*, уместо *гребенање* — *кардирање*, уместо *гребенаљка* — *карде* и томе слично.

Захтев да се појам *рашчупавање* замени са *растресање* бесмислен је, јер су та два појма врло различита. Поред тога рецензент тврди да *рашчупавање* обухвата и појам *кидање*. При свим операцијама прераде текстилних влакана, па и при рашчу-

павању, мора се водити строго рачуна да не дође до кидања појединих влакана, јер се умањује вредност производа, па је овако тврђење неумесно.

Рецензент захтева да се у рукопис унесе следећа његова дефиниција за премотавање: *Премотавање основе има за циљ највише то да се слаба места из основе елиминишу*. Међутим премотавање предива и за потку и за основу има једини циљ да се предиво преведе у нов облик погодан за даљу прераду, а никако да се слаба места кидањем елиминишу. Те и сличне примедбе рецензента су апсурдне и не смеју се примити нити унети у уџбеник.

Није то случај само у терминологији текстила већ и у другим струкама, па би требало предузети неке мере, ради рашчишћавања тих проблема.

Инж. Миро А. Арсенијевић